

ТВОРИ МІСТОБУДУВАННЯ В СИСТЕМІ ОБ'ЄКТІВ АВТОРСЬКОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Сьвген Греков,

*асистент кафедри спеціально-правових дисциплін ПЮІ
Національного університету «Юридична академія
імені Ярослава Мудрого», кандидат юридичних наук*

У переліку об'єктів авторського права, який закріплений у ст. 8 Закону України «Про авторське право та суміжні права» [1] та ст. 433 Цивільного кодексу України, твори містобудування, поряд із творами архітектури та садово-паркового мистецтва, складають окрему групу об'єктів. Спільною ознакою для цієї групи є змістова характеристика творчої складової вказаних творів, яка визначається суттю архітектурної діяльності та розглядається як авторський задум щодо просторової, плануванняльної та функціональної організації відповідного об'єкта — архітектурного, об'єкта містобудування чи садово-паркового мистецтва. Проте з-поміж, так званої, «архітектурної групи» об'єктів авторського права саме щодо творів містобудування можна констатувати існування повного «нормативного вакууму». Така ситуація пояснюється згорганням у незалежній Україні робіт з реалізації містобудівних проєктів і майже повним нівелюванням значення творчості в містобудівній діяльності, що також зумовило відсутність законотворчих напрацювань щодо авторсько-правової охорони в цій сфері. Проте це не означає, що за часів СРСР таким творам приділялося більше уваги, хоча, безперечно, для цього існувало більше об'єктивних передумов. Можна пригадати декілька показових прикладів планування та будівництва у СРСР «з чистого аркуша» нових міст для обслуговування потреб найбільших про-

мислових об'єктів, так званих, містотворювальних підприємств. Але в Цивільному кодексі СРСР не було жодної згадки про такий об'єкт авторського права як твір містобудування, а знайти теоретичні напрацювання правників того часу щодо нього майже не можливо. Не зазначався цей об'єкт і в переліку ст. 8 Закону України «Про авторське право і суміжні права» (у редакції 23.12.1993 року — перша редакція Закону [2]), а була передбачена лише норма щодо права участі в практичній реалізації проєкту твору містобудування, що хоча б давало підстави для визнання факту існування таких творів як певного виду об'єктів авторського права.

Проте з того часу відбулися значні зміни в правовій системі нашої держави, а також змінилися організаційні й економічні передумови здійснення містобудівної діяльності. У сучасних умовах вже не є дивиною факти оприлюднення та реалізації проєктів забудови цілих мікрорайонів великих міст у єдиному архітектурному стилі, організаційній системі та функціональній автономності. Крім цього, все більша увага приділяється питанням не одичної, а комплексної забудови нових мікрорайонів або районів, що підлягають повній будівельній реконструкції. Вирішення зазначених питань здійснюється вже не в процесі архітектурної діяльності окремих осіб-архітекторів або забудовників, а охоплюється змістом містобудування.

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про основи містобудування» [3], містобудування (або містобудівна діяльність) — це цілеспрямована діяльність державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, громадян, об'єднань громадян щодо створення та підтримання повноцінного життєвого середовища, що охоплює прогнозування розвитку населених пунктів і територій, планування, забудову й інше використання територій, проектування, будівництво об'єктів містобудування, спорудження інших об'єктів, реконструкцію історичних населених пунктів при збереженні традиційного характеру середовища, реставрацію та реабілітацію об'єктів культурної спадщини, створення інженерної та транспортної інфраструктури.

Серед основних напрямів містобудівної діяльності виділяють такі: 1) планування, забудова й інше використання територій; 2) розробка й реалізація містобудівної документації та інвестиційних програм розвитку населених пунктів і територій; 3) здійснення архітектурної діяльності; 4) розміщення будівництва житлово-цивільних, виробничих та інших об'єктів, формування містобудівних ансамблів і ландшафтних комплексів, зон відпочинку й оздоровлення населення; 5) створення соціальної, інженерної та транспортної інфраструктур територій й населених пунктів; 6) розвиток національних і культурних традицій в архітектурі й містобудуванні; 7) забезпечення високих архітектурно-планувальних, функціональних і конструктивних характеристик об'єктів містобудування, формування та реконструкція містобудівних ансамблів, кварталів, районів і ландшафтних комплексів, зон відпочинку та природних лікувальних ресурсів тощо.

Здійснення діяльності відповідно до вказаних напрямів і з взяттям до уваги всіх визначених у них факторів (побутових, екологічних, культурних,

виробничих тощо), безумовно, в результаті приводить до виникнення певного творчого результату, втіленого у творі містобудування. Однак чинне законодавство у сфері авторського права, крім включення таких творів до переліку об'єктів авторського права, не містить жодних змістових характеристик, ознак творів, які давали б змогу їх персоніфікувати.

Існує незначна кількість наукових робіт з вказаної проблематики, їх перелік обмежується лише декількома статтями в російських періодичних виданнях таких дослідників, як О. Макаров, О. Люкшин та О. Єршов.

З огляду на це, *метою* статті є визначення правового змісту ознак і формулювання поняття твору містобудування, встановлення об'єктивних передумов поширення авторсько-правової охорони на ці твори та надання загальної характеристики стосовно співвідношення зазначених творів з іншими об'єктами авторського права.

Одразу варто зауважити, що досягнення поставленої мети через звернення до досвіду правового регулювання зарубіжних країн щодо відносин, об'єктом яких є твори містобудування, з подальшою трансформацією їхніх норм до вимог національної правової системи, є неможливим. Оскільки навіть детальний аналіз змісту основних нормативних документів з авторського права провідних країн світу, як-то: Великобританії, Німеччини, Франції, США, Австралії, а не дає жодних натяків на існування в правовому полі зазначених країн таких об'єктів авторського права, як твори містобудування. Аналогічний негативний результат отримуємо аналізуючи основні міжнародні документи з авторського права — Бернську конвенцію про охорону літературних і художніх творів, Всесвітню Конвенцію про авторське право (переглянуту в Парижі 24 липня 1971 року), Угоду про торговельні аспекти права інтелектуальної власності (TRIPS) тощо. Вказані міжнародні акти та

нормативні акти іноземних держав містять положення щодо особливостей авторсько-правової охорони лише творів архітектури, не виділяючи в самостійний об'єкт подібні їм за змістом твори містобудування.

Водночас, згадки про твори містобудування знаходимо в законодавствах Російської Федерації (далі — РФ) та Білорусі. Так, у Законі Республіки Білорусь «Про авторське право та суміжні права» [4] ці твори лише згадуються у переліку об'єктів авторського права поряд з творами архітектури та садово-паркового мистецтва (ст. 7 вказаного Закону), але ані визначення поняття «твір містобудування», ані окремих особливостей їхнього правового режиму вказаний Закон не містить.

Цивільний кодекс Російської Федерації (далі — ЦК РФ) (частина 4) [5] лише в трьох своїх статтях (1259, 1270, 1294) містить норми, що визначають належність творів містобудування до об'єктів права інтелектуальної власності та встановлюють додаткові права авторів цих творів, зокрема щодо права на участь у практичній реалізації вказаних творів й права на здійснення авторського контролю за розробкою документації для будівництва. При цьому, правовий режим таких об'єктів жодним чином не відрізняється від правового режиму визначеного для творів архітектури, за винятком деяких додаткових правових особливостей, притаманних лише творам архітектури. Тобто досліджувані об'єкти права інтелектуальної власності, фактично, розчинені в режимі, встановленому для творів архітектури, і у жодному випадку не проявляють своєї самостійності або відмінності. Будь-яких особливостей змісту або правового регулювання щодо творів містобудування не містить і головний нормативний акт з питань містобудівної діяльності в РФ — Містобудівний кодекс РФ. Такий підхід законодавця зумовив не-

однозначне сприйняття російськими науковцями творів містобудування як об'єктів права інтелектуальної власності після їх включення до переліку об'єктів авторського права з прийняттям і набранням чинності частини четвертої ЦК РФ. Наприклад, О. Люкшин, аналізуючи поняття містобудівної діяльності та розглядаючи її види, взагалі доходить висновку про відсутність такого об'єкта авторського права як «твір містобудування» та, відповідно, пропонує виключити з переліку об'єктів авторського права цей твір [6, 191–192].

Безумовно, з огляду на нормативні положення міжнародних документів, недовершеність національного правового регулювання та непоширеність суспільних відносин, об'єктом яких є творчий результат у сфері містобудування, наведена позиція науковця видається слушною. Та для її підтвердження чи спростування є необхідним визначення результатів, які можуть бути віднесені до творів містобудування, та обґрунтування або спростування необхідності їх виділення в окремий об'єкт авторського права.

Загальновідомо, що сучасна доктрина права інтелектуальної власності для характеристики будь-якого твору як об'єкта авторського права вимагає визначення змісту двох його обов'язкових ознак — творчого складника та об'єктивної форми втілення (або зовнішнього прояву). При цьому ознака творчості, здебільшого, характеризується сферою мистецтва, в межах якої створюються твори, чи певними специфічними рисами, що притаманні тому чи тому об'єкту авторського права. А зміст об'єктивної форми розкривається за допомогою вказівки на всі або найбільш поширені форми втілення певного твору. Цілком можливим є застосування такої загальновизнаної практики і для визначення правового змісту твору містобудування як об'єкта авторсько-правової охорони.

Першою розглянемо таку конститутивну ознаку творів містобудування, як об'єктивна (тобто доступна для сприйняття іншими, крім автора, особами) форма їх втілення. Здебільшого в наукових роботах, насамперед, визначається зміст творчої ознаки досліджуваного об'єкта авторського права, зважаючи на її більш теоретичний характер і можливість винайдення та обґрунтування її нових або специфічних для певного об'єкта проявів, а об'єктивній формі втілення твору відводиться другорядна роль. Такий підхід є більш характерним щодо тих об'єктів авторського права, форми втілення яких є загальновідомими, нормативно визначеними або їх визначення не викликає труднощів, наприклад, літературні, музичні твори тощо. Проте твори містобудування не можна віднести до таких об'єктів.

Зважаючи на відсутність нормативних положень щодо визначення форм, у яких можуть втілюватися твори містобудування, при їх визначенні можна виходити з переліку форм втілення, притаманних творам архітектури, як найбільш подібним до досліджуваних, об'єктам авторсько-правової охорони [7; 8]. Отже, до можливих об'єктивних форм втілення творів містобудування можна віднести безпосередньо об'єкти містобудування, їх креслення, зафіксовані в матеріальній або електронній формі, макеті чи електронній моделі.

Найважливіше значення з указаного переліку має остання форма втілення твору — об'єкт містобудування. Визначивши, що можна віднести до об'єктів містобудування як форми втілення однойменного твору, стане зрозумілим, креслення якого об'єкта, його макет або модель є можливою формою фіксації творчого результату містобудівної діяльності.

При цьому найбільш значущим, з огляду на можливість посилання на нього в разі звернення за захистом порушених прав творця, є визначення

легального змісту поняття «об'єкт містобудування», що встановлений у чинному законодавстві. Проте у зв'язку зі змінами положень законодавства, що безпосередньо стосуються досліджуваних у цій статті питань, його аналіз можна умовно розділити на дві частини: у першій частині — піддати аналізу положення законодавства України, що діяло до набрання чинності законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» [9] (тобто в період з 09.12.1992 року по 11.03.2011 року, у який діяв тільки Закон України «Про основи містобудування»), та, відповідно, у другій — після набрання ним чинності. Такий підхід надасть можливість не тільки показати в динаміці розвиток нормативного трактування такої важливої для авторсько-правової охорони творів містобудування ознаки, як об'єктивна форма їх втілення, але й оцінити можливі наслідки зміни законодавства у сфері містобудування та їх вплив на сферу авторського права.

До набрання чинності Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» перелік об'єктів містобудування містився в ст. 3 Закону України «Про основи містобудування», в якій зазначалося, що до вказаних об'єктів належать:

- територія України та території її адміністративно-територіальних одиниць, їх частини та окремі земельні ділянки;
- функціональні території (зони) адміністративно-територіальних одиниць (житлової та громадської забудови, виробничі, рекреаційні, комунальні, охорони нерухомої культурної і природної спадщини та інші);
- будинки й споруди, їх комплекси;
- комунікації та споруди інженерної і транспортної інфраструктури;
- об'єкти архітектурної діяльності.

Аналіз наведеного переліку дає можливість зрозуміти, що не всі вказані об'єкти могли визнаватися формою

втілення творів містобудування, з огляду на неможливість здійснення щодо них будь-якої творчої діяльності, як-то: територія України чи території адміністративно-територіальних одиниць, земельні ділянки тощо. А в іншій частині перелік об'єктів містобудування зводився, фактично, до об'єктів архітектурної діяльності, оскільки, згідно зі ст. 1 Закону України «Про архітектурну діяльність» [10] об'єкти архітектурної діяльності (об'єкти архітектури) — це будинки та споруди житлово-цивільного, комунального, промислового й іншого призначення, їх комплекси, об'єкти благоустрою, садово-паркової та ландшафтної архітектури, монументального й монументально-декоративного мистецтва, території (частини територій) адміністративно-територіальних одиниць і населених пунктів.

Крім цього, у Порядку надання вихідних даних для проектування об'єктів містобудування, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 20.05.2009 року № 489 [11], міститься поняття об'єкта містобудування, тотожне легальному поняттю об'єкта архітектури, наведеному вище.

Застосування формально-логічного методу дослідження вказаних положень законодавства давало підстави для висновку, що об'єкти містобудування й об'єкти архітектури — це формально тотожні поняття, а отже, за їх допомогою повинні позначатись одні й ті самі об'єкти матеріального світу. Та цей висновок не повною мірою відповідає дійсності, оскільки на практиці ці поняття виконують здебільшого різне функціональне призначення: поняття об'єкта містобудування має більш високий ступінь узагальнення та більш широке змістове значення порівняно з поняттям об'єкта архітектури.

Отже, доходимо висновку, що законодавство у сфері містобудівної діяльності до набрання чинності Законом України «Про регулювання містобудів-

ної діяльності» містило певні неузгодженості на рівні поняттєвого апарату, та його положення не могли бути беззастережно й повною мірою використані для визначення змісту такої ознаки творів містобудування, як об'єктивна форма їх втілення. Це, безумовно, справляло негативний вплив на можливість реалізації авторами таких творів своїх авторських правочинностей.

З набранням чинності Законом України «Про регулювання містобудівної діяльності» вказані нормативні неузгодженості були усунені. Так, у Законі України «Про основи містобудування» була виключена ст. 3, яка містила перелік об'єктів містобудування, а ці об'єкти були визначені у ст. 4 нового Закону. У вказаній статті об'єкти містобудування розділені на групи залежно від рівня здійснення містобудівної діяльності — державного (регіонального) та місцевого. Об'єктами містобудування на державному та регіональному рівнях є планувальна організація території, система розселення, система взаємопов'язаного комплексного розміщення основних об'єктів промисловості, транспорту, інженерної та соціальної інфраструктури, функціональне зонвання території України, її частин (груп областей), території Автономної Республіки Крим, областей, адміністративних районів.

Об'єктами містобудування на місцевому рівні є комплекси об'єктів будівництва, об'єднаних спільною планувальною структурою, об'ємно-просторовим рішенням, інженерно-транспортною інфраструктурою в межах населеного пункту, його функціональної зони (сельбищної, промислової, центру, курортної, рекреаційної тощо), планувального, житлового району, мікрорайону (кварталу), приміської зони.

Крім цього, в новому Законі об'єкти містобудування були чітко відокремлені від об'єктів забудови, що фактично є об'єктами архітектури.

Тож у новому Законі чітко визначена система та перелік об'єктів містобудування, а також змістово відокремлені поняття «об'єкт містобудування» та «об'єкт архітектури».

Для цілей авторсько-правової охорони об'єктивною формою втілення творів містобудування слід вважати саме об'єкти місцевого рівня, якими можна вважати комплекси об'єктів будівництва в межах населеного пункту або його частини, як-то: кварталу, вулиці, інших елементів містобудівної структури (району, функціональної зони тощо).

Щодо інших можливих форм втілення творів містобудування, то ними, відповідно, є креслення, макети чи електронні моделі зазначених об'єктів містобудування. Для цих креслень або моделей не є обов'язковою вимогою деталізоване зображення майбутнього об'єкта містобудування, достатньо схематичного позначення розміщуваних елементів у такому об'єкті, що надає лише загальне уявлення про місце, розміри та певну систему їх розміщення. Розробка детальних проєктів таких елементів — це вже сфера архітектурної діяльності та, відповідно, їх результатом у авторсько-правовому сенсі є твори архітектури, а не твори містобудування.

Наступна конститутивна ознака будь-яких об'єктів авторського права, і творів містобудування також, — це творчий характер діяльності з їх створення. Така діяльність у доктрині авторського права трактується як діяльність людини, котра породжує щось якісно нове, що вирізняється неповторністю, оригінальністю й унікальністю [12, 133], або діяльність з суб'єктивного вираження сформованих автором ідей.

Містобудування за своїм змістом є діяльністю, що передбачає комплексний підхід до вирішення сукупності суспільно-економічних, будівельно-технічних, архітектурно-художніх і санітарно-гігієнічних проблем, які ви-

магають розв'язання або хоча б взяття їх до уваги при проектуванні чи створенні об'єкта містобудування. Тож вдале вирішення всіх указаних проблем у єдиному авторському рішенні, безумовно, може бути визнано проявом неординарного підходу при створенні оригінального чи унікального результату, тобто проявом творчої діяльності. Тому діяльність з реалізації такого авторського рішення в доступній для сприйняття іншими особами формі, перелік яких визначений вище, і є творчою діяльністю, а її результат, відповідно, є твором, створення якого зумовлює появу в творця авторських правомочностей.

При цьому слід зазначити, що твори містобудування відрізняються від архітектурних творів змістом авторського рішення, оскільки для творів містобудування таке рішення (задум), насамперед, повинне зважати на основи планування та забудови територій, як-то: взаємоузгодження державних, громадських й приватних інтересів, визначення та раціональне взаємне розташування зон житлової та громадської забудови, виробничих, рекреаційних, природоохоронних, оздоровчих, історико-культурних та інших зон й об'єктів та ін., а не тільки оригінально поєднувати художні й утилітарні характеристики окремого об'єкта забудови, що притаманно творам архітектури.

Крім цього, у творах містобудування авторське рішення, чи авторський задум об'єднує певний комплекс об'єктів будівництва в межах визначеної містобудівної зони, на відміну від архітектурних творів, у яких таке рішення стосується лише однієї будівлі чи споруди або їх сукупності в разі створення складеного твору.

На основі викладеного, можна надати узагальнене визначення твору містобудування як авторське рішення (задум) у сфері містобудівної діяльності, втілене в одній або в декількох з таких форм: в об'єкті містобудуван-

ня, його кресленнях, зафіксованих у матеріальній або електронній формі, макеті чи електронній моделі. При цьому, як зазначалося вище, об'єктом містобудування слід вважати комплекси об'єктів будівництва, об'єднаних спільною планувальною структурою, об'ємно-просторовим рішенням, інженерно-транспортною інфраструктурою в межах населеного пункту, його функціональної зони (сельбищної, промислової, центру, курортної, рекреаційної тощо), планувального, житлового району, мікрорайону (кварталу), приміської зони.

Закріплення в законодавстві поняття «твір містобудування», безумовно, сприятиме досягненню мети підвищення рівня захищеності та спрощення процедур захисту авторських прав осіб, які здійснюють творчу діяльність у сфері містобудування. І це видається необхідним, навіть незважаючи на те, що законодавства переважної більшості країн світу не містять жодної вказівки на існування таких творів, як твори містобудування. Слід також зважати, що, на відміну від провідних країн світу, національна практика застосування правових норм юрисдикційними органами свідчить про більшу схильність до переважання норм закону над правом особи, всупереч конституційним положенням щодо верховенства права. Зважаючи на змістовну відмінність конститутивних ознак творів архітектури та творів містобудування, що спричиняє неможливість поширення на вказані об'єкти єдиного правового режиму, відсутність легального поняття останніх може призвести до відмови в наданні захисту прав їхнім авторам. Тож таке доповнення законодавства є необхідним для надання механізму захисту прав цих осіб довершеності.

Проте створення ефективного механізму захисту будь-яких прав особи можливе лише за умови чіткого визначення мети його дії, тобто розуміння, для чого це потрібно. Мета, передусім,

визначається певними об'єктивними передумовами, які пов'язані з тим чи тим об'єктом правової охорони. Для творів містобудування, як і для більшості об'єктів авторського права, можна виділити дві групи передумов залежно від їх спрямованості — економічні (майнові) та немайнові (особисті). У першій групі зосереджені передумови, які за своїм змістом спрямовані на утримання авторами й іншими правоволодільцями контролю над сферою обігу їхніх об'єктів авторського права та отримання майнової користі від їх використання. Однак ця група передумов найменшою мірою характерна для творів містобудування, оскільки, по-перше, даний вид об'єктів авторського права не є масовим продуктом діяльності; по-друге, дуже складним і багатоетапним є механізм їх відтворення з однієї форми (наприклад, моделі) в іншу (об'єкт містобудування); по-третє, більшість містобудівних проектів розробляються відповідно до вимог закону для їх подальшого затвердження як регулятивного акта (частини генерального плану), який відповідно до положень ст. 434 Цивільного кодексу України не є об'єктом авторського права, тощо. Саме тому автори цих творів у більшості випадків можуть реалізувати свої майнові права лише на етапі його створення та передання його замовнику, і в більшості випадків їхня авторська винагорода включається в ціну договору підяду на проведення проектних й пошукових робіт.

Друга група передумов має більш важливе значення для досліджуваного виду об'єктів авторського права. Вона відображає, передусім, наміри авторів скористатися позитивним ефектом від створеного ними твору чи неординарного авторського задуму для підвищення їхньої творчої репутації, досягнення суспільного визнання. А по-друге, здійснити характерні саме для цього виду творів особисті немайнові права, як-то: право на право автора

твору містобудування на участь у подальшій реалізації проекту цього твору. Тож саме ця група передумов повинна бути головною при визначенні мети правової охорони творів містобудування та створення довершеного механізму захисту прав авторів цих творів. Проте необхідно брати до уваги, що створення такого механізму більшою мірою залежить від зацікавленості самих авторів та інших суб'єктів авторського права в реалізації належних їм авторських правомочно-

стей на ці твори, оскільки лише їхні дії здатні сформувати позитивну правозастосовну практику у цій сфері й зумовити подальших розвиток теоретичних і нормотворчих напрацювань щодо цього виду об'єктів авторського права. ♦

Список використаних джерел

1. Закон України «Про авторське право і суміжні права» № 3792-XII від 23.12.1993 року (у редакції Закону України від 11.07.2001 р. № 2627-III) // *Відомості Верховної Ради України*. — 2001. — № 43. — Ст. 214.
2. Закон України «Про авторське право і суміжні права» № 3792-XII від 23.12.1993 року // *Відомості Верховної Ради України*. — 1994. — № 13. — Ст. 64.
3. Закон України «Про основи містобудування» від 16.11.1992 року № 2780-XII // *Відомості Верховної Ради України*. — 1992. — № 52. — Ст. 683.
4. Закон Республіки Білорусь «Про авторське право та суміжні права» від № 370-XIII 16.05.1996 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу до ресурсу : <http://www.pravo.by/webpra/text.asp?RN=V19600370>.
5. Гражданский кодекс Российской Федерации (Часть 4) № 230-ФЗ от 18.12.2006 года // [Электронный ресурс]. — Режим доступа к ресурсу : <http://duma.consultant.ru/page.aspx?8550;893834>.
6. Люкшин А. М. Производство градостроительства / А. М. Люкшин // *Актуальные проблемы экономики и права*. — Казань, 2009. — № 4. — С. 188–192.
7. Греков Є. А. Проектна документація як об'єктивна форма втілення творів архітектури / Є. А. Греков // *Теорія і практика інтелектуальної власності*. — 2007. — № 2. — С. 32–39;
8. Греков Є. А. Авторське право на твори архітектури : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Є. А. Греков; НДІ приват. права і підприємництва Акад. прав. наук України. — К., 2007. — 20 с.
9. Закон України «Про регулювання містобудівної діяльності» № 3038-VI від 17.02.2011 року // *Голос України*. — 2011. — № 45 (12.03.2011).
10. Закон України «Про архітектурну діяльність» № 687-XIV від 20.05.1999 року // *Відомості Верховної Ради України*. — 1999. — № 31. — Ст. 246.
11. Порядок надання вихідних даних для проектування об'єктів містобудування: Затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 20.05.2009 року № 489 // *Офіційний вісник України*. — 2009. — № 37. — Ст. 1260.
12. Сергеев А. П. Гражданское право : учебник. — Т. 3. Авторское право / А. П. Сергеев ; под ред. А. П. Сергеева, Ю. К. Толстого. — М. : Проспект, 2000. — 624 с.